

UMEÅ UNIVERSITET

MÅNGFALD I BIBLIOTEKSBESTÅND

**En undersökning av biografier och
mediestrategiskt arbete på ett
folkbibliotek**

Klara Ferneman

Svensk titel: Mångfald i biblioteksbestånd: en undersökning av biografier och mediestrategiskt arbete på ett folkbibliotek

English title: Diversity in library collections: a study about biographies and library collection development in a public library

Författare/Author: Klara Ferneman

Handledare/Supervisor: Per Wisselgren

Sammanfattning/Abstract: This paper explores the diversity of the biography section in a Swedish public library. It examines representation from different parts of the world, and also if there are patterns in what subjects certain parts of the world are represented by. The role of diversity in library collections is drawn from the concepts of cultural competence and social justice. The results are discussed in comparison with the collection development plan.

The methods used are both quantitative and qualitative content analyses. The collection of biographies is examined and categorized by which part of the world the subject was linked to according to the library catalogue. The study also includes interviews with the librarians to associate the results with the practice of collection development at the library in question.

The findings show that the collection have an overrepresentation of biographies with European subjects and that the books from parts outside the so-called western world only included a limited kind of subjects, like terrorism and war. The interviews show the librarians experienced that they had limited ability to work with diversity, mainly because the policy documents are lacking clear incentive to focus on making the collections more diverse and also because the economic framework won't allow it.

Nyckelord: mångfald, bestånd, biografier, kulturell kompetens, social rättvisa, medieplanering, bibliotek, folkbibliotek

Keywords: diversity, collection, biographies, cultural competence, social justice, collection development, libraries, public library

UMEÅ UNIVERSITET

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1. INLEDNING	1
2. SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNINGAR	3
3. TEORI OCH TIDIGARE FORSKNING	4
3.1 KULTURELL KOMPETENS.....	5
3.2 SOCIAL RÄTTVISA.....	7
3.3 OM MEDIEPLANERING	8
4. METOD	10
4.1 UPPLÄGG.....	10
4.2 BIBLIOTEKET OCH OMRÅDET.....	10
4.3 STUDIEOBJEKT	11
4.3.1 <i>Biografier som fenomen</i>	11
4.3.2 <i>Biografierna i biblioteket</i>	13
4.4 ANALYS AV MATERIALET	13
4.4.1 <i>Risk för fel</i>	14
4.5 INNEHÅLLSANALYS	15
4.6 INTERVJUER.....	16
4.7 FORSKNINGSANSATS	16
5. RESULTAT	17
5.1 BESTÅNDET I SIN HELHET	17
5.2 KÖN.....	18
5.3 ANDEL TITLAR PER VÄRLDSDEL	19
5.4 DE VANLIGASTE LÄNDERNA	20
5.5 SAMMANFATTANDE ÖVERSIKT	21
5.6 INNEHÅLLSANALYS	22
5.6.1 <i>Hela beståndet</i>	22
5.7 SYDAMERIKA	23
5.7.1 <i>Män</i>	23
5.7.2 <i>Kvinnor</i>	23
5.7.3 <i>Sammanfattning</i>	24
5.8 ASIEN	24
5.8.1 <i>Män</i>	24
5.8.2 <i>Kvinnor</i>	25
5.8.3 <i>Sammanfattning</i>	25
5.9 AFRIKA.....	26

UMEÅ UNIVERSITET

5.9.1 Män.....	26
5.9.2 Kvinnor.....	26
5.9.3 Sammanfattning.....	26
5.10 SLUTSATSER INNEHÅLLSANALYS	27
6. INTERVJUER OM MEDIESTRATEGISKT ARBETE.....	30
7. SLUTSATSER.....	33
8. DISKUSSION	34
8.1 VIDARE STUDIER	36
9. KÄLLFÖRTECKNING.....	38
9.1 BEARBETNINGAR.....	38
9.2 FÖRTECKNING ÖVER BIOGRAFIER I INNEHÅLLSANALYSEN.....	41
BILAGOR.....	45
INTERVJUFRÅGOR	45

UMEÅ UNIVERSITET

”

The single story creates stereotypes, and the problem with stereotypes is not that they are untrue, but that they are incomplete. They make one story become the only story.

CHIMANANDA NGOZI ADICHIE

1. Inledning

Citatet ovan kommer från författaren Chimamanda Ngozi Adichie som med sina prisbelönda böcker *Lila Hibiskus* och *Halvgul sol* blivit världsberömd. Adichie är uppvuxen i Nigeria men flyttade till USA för att studera och där är hon fortfarande verksam (Tunca 2019). Adichie är vid sidan av sitt författarskap känd för sitt engagemang för jämlikhet och antirasism inte minst genom ett mycket uppmärksammat TED-talk med namnet “The danger of a single story” (2009). Under föreläsningen beskriver Adichie, med utgångspunkt i sina egna erfarenheter, hur de stereotypiska föreställningar som förmedlas genom bland annat litteraturen drabbar människor. Ensidiga framställningar av en grupp människor, ibland en hel kontinent, skapar fördomar och påverkar hur människor blir bemötta, något som hon själv fått erfara. Adichie menar att fördomar och stereotyper skapas och upprätthålls genom att vi konsumerar dem i litteratur och kultur och att sättet att komma över dem är att vi får ta del av många berättelser som kan spegla oss själva men också förmå oss att förstå komplexiteten hos andra. Vi behöver helt enkelt en mångfald av berättelser.

Bibliotekets uppdrag är att förmedla litteratur och på så vis möjliggöra för människor att ta del av berättelser av olika slag. Men finns mångfalden av berättelser där? Har vi möjlighet att hitta berättelserna som speglar oss själva och andra på ett rättvist sätt?

Mångfald är ett begrepp som används flitigt inom biblioteksvärlden ofta i beskrivningar av uppdrag och mål för bibliotekets verksamhet. De strategier som formuleras förhåller sig ofta till hur biblioteken ska hantera behovet från en användargrupp som är alltmer diversifierad gällande språk, språkkunskaper samt religiös och kulturell tillhörighet (Atlestam och Myhre 2012). Mångfald kan även innefatta till exempel funktionsvariationer, kön och sexualitet. Hur biblioteken på bästa sätt skall definiera och möta behovet hos olika användare är en pågående diskussion. Men att arbeta med mångfald på olika nivåer är en del av bibliotekens uppdrag och att biblioteken med sina resurser spelar en stor och viktig roll för människor med olika bakgrund är tydligt, inte minst bland biblioteksbesökare med utländsk bakgrund (Atlestam och Myhre 2012 och Svensk Biblioteks förening 2008).

Uppsatsen skrivs med utgångspunkt i att det är viktigt med mångfald i bibliotekets bestånd och att det är relevant eftersom det ingår i bibliotekets uppdrag att vara uppmärksam på och tillgodose behovet hos en befolkning som är långtifrån en homogen grupp (Höglund och Klingberg 2004). Vissa grupper är enligt Bibliotekslagen (SFS 2013:801) så kallade prioriterade målgrupper för verksamheten. Det gäller barn och unga, personer med funktionsnedsättning, de nationella minoritetsgrupperna och personer med annat modersmål än svenska. Studien genomförs med förhoppning att väcka mer intresse kring mångfald i bestånd och skapa möjlighet till reflektion och eventuellt utrymme för att göra fler undersökningar för ytterligare perspektiv kring om och kanske även hur biblioteken kan arbeta med att öka mångfalden.

2. Syfte och frågeställningar

Studiens syfte är att undersöka ett biografibestånd på ett folkbibliotek utifrån ett mångfaldsperspektiv. Vidare är syftet att med hjälp av tidigare forskning kring mångfald analysera resultatet i relation till bibliotekets uppdrag och mediestrategiska arbete. Syftet formuleras i följande frågeställningar:

- Hur ser mångfalden ut i utbudet av biografier på ett folkbibliotek?
- På vilka sätt kan resultatet kopplas till bibliotekets mediestrategiska arbete?

3. Teori och tidigare forskning

Inom Library and information science (LIS) i USA finns sedan långt tillbaka en diskussion om mångfald, representation, ras och rasism kopplat till bibliotekets verksamhet och praktiker. Mångfald (eng. diversity) används i sammanhanget som ett begrepp för att beskriva den variation av individuella egenskaper eller identiteter som finns i samhället eller inom grupper och organisationer (Morales, Knowles och Bourg 2014). Diskussionen inom LIS kretsar bland annat kring hur biblioteket utifrån sitt uppdrag att vara en tillgång för alla medborgare skall kunna möta behoven hos en alltmer diversifierad befolkning, hur biblioteket påverkas av att ha en yrkeskår som framförallt består av personer från den vita majoritetsbefolkningen och på vilka sätt biblioteket upprätthåller och reproducerar maktrelationer kopplade till ras och etnicitet (ibid 2014).

I sin avhandling *Searching for Mirrors: An Exploration of Racial Diversity in South Carolina's Public Library Youth Collections* från 2012 har Robin Kurz undersökt bestånden på folkbiblioteken i South Carolina utifrån vetenskapen om att en stor del av bibliotekens målgrupp var afro- och latinamerikanska ungdomar. Kurz undersökning av mångfald utgick från hur utbudet av ungdomsböcker relaterade till den afro- och latinamerikanska användargruppen. Hennes undersökningsmetoden var bland annat att utgå från listor med prisbelönta böcker av eller med afro- eller latinamerikaner och se hur många av titlarna som fanns på de olika biblioteken. Hon jämförde sedan resultatet med befolkningsstatistiken.

Vidare undersökte Kurz om och hur biblioteken i området arbetade för att skapa mångkulturella bestånd. Hennes resultat visade att de flesta biblioteken hade ett litet utbud av mångkulturella titlar och saknade ett målinriktat arbete för att förbättra tillgängligheten av litteratur för de här grupperna. Samtidigt identifierar hon några framgångsfaktorer bland de bibliotek som lyckats bäst med att möta behovet hos de afro- och latinamerikanska användargrupperna.

Enligt Kurz (2012, 204-205) är de faktorer som har betydelse att det finns en mångfald hos bibliotekspersonalen och att det finns en progressiv och visionär biblioteksledning. De bibliotek som lyckades arbetade utåtriktat aktivt med att etablera relationer med användargrupperna. Personalen och användarnas inflytande var viktigt och personalen höll sig uppdaterad kring utgivning, recensioner och prisbelönda böcker och ökad kunskap genom vidareutbildning prioriterades.

3.1 Kulturell kompetens

Patricia Montiel-Overall är Professor Emerita på School of Information, University of Arizona och har utvecklat en teori om "cultural competence" för bibliotekarier. Begreppet kan till svenska översättas till "kulturell kompetens" som hädanefter kommer att användas. Begreppet syftar till att beskriva förmågan att i sitt yrkesutövande kunna möta behovet hos olika människor i en diversifierad befolkning, och med en utvecklad förmåga förstå och respektera olikheter samt identifiera kulturella skillnader på ett kompetent sätt (ibid 2009, 176). Montiel-Overall vill med sitt teoretiska ramverk påvisa hur viktigt det är att bibliotekarier som yrkesgrupp förstår och arbetar aktivt för att inkludera minoriteter och andra annars underprioriterade grupper i verksamheten.

Montiel-Overall (2009, 179-183) utgår i sin teori från antagandet om kultur som något alltigenom väsentligt för mänskligt beteende och individens förståelse av världen. Kulturella traditioner och praktiker har betydelse för hur vi tänker, hur vi uppfattar världen samt hur vi upplever kunskap, vilket i sin tur påverkar hur vår inläring fungerar. Kultur definieras som det vi delar och har gemensamt med människor i vår närmaste omgivning och präglar hur vi förhåller oss till våra vardagsliv samt hur vi praktiserar vårt vardagliga liv. Kulturella skillnader kan definieras av språk, religion, preferenser och smak men även genom mer subtila företeelser som hur vi talar och använder oss av kroppsspråk.

Montiel-Overalls teori om kulturell kompetens för bibliotekarier är baserad på hur kulturell kompetens definierats och används i andra yrkesgrupper i USA. Inom den amerikanska sjukvården får personalen utbildning i kulturell kompetens med syftet att skapa förståelse för kulturella olikheter och på så sätt förhindra att okunskap blir ett hinder för adekvat diagnosticering och behandling. Enligt Montiel-Overall (2009, 199) ökar bibliotekariers kulturella kompetens genom kunskapen om att alla är präglade av den kultur vi lever i, hur vi ser på oss själva, på världen, på andra människor och att det i allra högsta grad påverkar våra handlingar och vårt dagliga liv. Hon menar att det är en nödvändig kunskap för att förstå varför många bibliotek är präglade av majoritetsbefolkningens kultur även om de är belägna i områden som har ett stort antal invånare med annan kulturell bakgrund. Enligt Montiel-Overall (2009, 191) utvecklas kulturell kompetens via kunskaper på ett kognitivt och personligt plan samt i relation till sin omgivning.

Montiel-Overall (2009, 189) ser problem med att biblioteken inte har ett systematiskt arbete för att skapa bestånd som är kulturellt relevanta för olika grupper, vilket bidrar till den eurocentrism som generellt präglar särskilt de vetenskapliga och historiska bestånden. Med sin teori vill hon skapa en tydlig och målinriktad väg framåt för att förvärva kunskaper och utöva dem i praktiken på ett sätt som krävs för att biblioteket ska lyckas med sitt uppdrag att ge adekvat service till alla grupper och medborgare oavsett kulturell bakgrund. Till exempel genom att tillhandahålla ett relevant och varierat utbud av litteratur för alla och inte bara en vit majoritet.

3.2 Social rättvisa

Tre amerikanska forskare inom LIS Myrna Morales, Chris Bourg och Em Claire Knowles (2014), argumenterar för att perspektivet som enbart utgår från mångfald och diversifiering riskerar att missa de maktstrukturer och privilegier som bidrar till orättvisa villkor. De lyfter därför social rättvisa som ett mer adekvat sätt att uppmärksamma de olika villkor som präglar människors möjligheter att ta del av social och ekonomisk utveckling och delta på ett jämlikt sätt i demokratiska samhällen. Social rättvisa sätter fokus på hur makt och privilegier har betydelse för individers möjligheter att delta i samhället och vilka hinder som finns på ett strukturellt plan.

Syftet med social rättvisa är att skifta fokus från att möta vissa grupperns särskilda behov på en specifik plats eller på ett specifikt sätt eftersom det ger sken av att det finns en majoritet som har ett specifikt behov och de andra är undantag. Istället uppmärksammar Morales, Knowles och Bourg (2014, 444) de strukturella orättvisor som existerar och skapar olika förutsättningar för människor även inom biblioteket. Därför menar de också att vikten av att bryta den dominerande vitheten inom yrkeskåren är en nyckel till att göra biblioteken bättre. Men det kräver också en djupare analys av de praktiker som bibliotekarier ägnar sig åt i fråga om klassificering och organisering. Hur kunskap och information är beskriven och organiseras har betydelse för hur och vem som har möjlighet att nyttja och dra fördel av bibliotekets resurser. Beståndsutveckling är en viktig del i det arbetet eftersom beslut som fattas kring vad som ska finnas i bibliotekets samlingar oundvikligt bidrar till en snedfördelning. Det beror delvis på att det är bibliotekariernas egna intressen och bedömningar av vad användarna har för behov som styr.

Så kallade användarstyrda inköp är inte en lösning eftersom även utbud och efterfrågan påverkas av betydligt mer komplexa faktorer (ibid, 445). Det handlar om utgivning och marknadsföring, men också vilka böcker och författare som får utrymme i media och till exempel recenseras och diskuteras i de stora mediekanalerna. Morales, Knowles och Broug (2014) hävdar således att det krävs att bibliotekarierna arbetar mycket aktivt och medvetet med att bidra till social rättvisa genom att skapa samlingar som ger utrymme för och inkluderar underprivilegierade grupper.

Båda perspektiven, kulturell kompetens och social rättvisa förespråkar att mångfald handlar om mer än att möta behovet hos en alltmer diversifierad befolkning utan att det krävs viss omförhandling kring vad biblioteket är och vilka det är till för och att det i ett första steg sker genom medvetenheten om hur olika grupper får plats eller inte på biblioteket.

3.3 Om medieplanering

För att förstå medieplanering utgår denna studie från två böcker. Den ena är *Strategisk medieplanering för folkbibliotek* av Anna-Lena Höglund och Christer Klingberg (2004). Boken ger läsaren en utförlig genomgång av vad mediestrategiskt arbete är och hur det fungerar i praktiken. Den är unik i sitt slag och har haft stor betydelse för arbete med medier och bestånd på svenska bibliotek (Söderlind och Elf 2015, 26). I boken beskriver Höglund och Klingberg (2004) även den perspektivförskjutning som skett i synen på bestånden. Tidigare ansågs samlingen i sig vara viktigast för biblioteken men numera är det främst användaren som är i fokus vid bibliotekets arbete med bestånden.

Den andra boken är en rapport gjord av Svensk Biblioteksförning, ”*Vi arbetar i medborgarnas tjänst*” – en kartläggning av mediestrategiskt arbete på bibliotek utifrån normerande dokument (Söderlind och Elf 2015).

I rapporten beskrivs medieplanering som en process bestående av en rad olika delmoment som kan kopplas till olika dokument som biblioteket har att förhålla sig till.

Medieplanering berör urval och inköp, marknadsföring och skyltning, organisering av medier i biblioteket samt gallring.

Medieplanering är ett sätt att arbeta för måluppfyllnad inom till exempel informationsteknik eller fri tillgång till information som en del av bibliotekets demokratiska uppdrag. Medieplanering är således ett medel för att säkerställa kvalitet utifrån användarnas behov och verksamhetens övergripande mål. Strategisk medieplanering är även nödvändig för att möta behovet hos medborgarna och bibliotekets besökare oavsett bakgrund, med hjälp av kartläggning av befolkningsstruktur och bör genomföras i dialog med användarna (Höglund och Klintberg 2004, 17).

Definitionen av medieplanering är i denna studie är planering som innefattar allt arbete med beståndet på biblioteket från inköp, till organisering i biblioteket, skyltning, marknadsföring och gallring. Strategisk medieplanering är väl förankrad i dokument som rör bibliotekets uppdrag så som bibliotekslag och biblioteksplaner men även andra dokument som till exempel de internationella biblioteksmanifesten och är då en del i bibliotekets arbete för att uppnå kvalitet och mål för verksamheten (Söderlind och Elf 2015, 27-32).

4. Metod

I metodavsnittet beskrivs hur studien har genomförts. Till att börja med introduceras studieobjektet det vill säga biblioteket och beståndet. Därefter följer en beskrivning av de undersökningar som gjorts, först innehållsanalys och sedan intervjuer.

4.1 Upplägg

Studien består av en kvantitativ undersökning av ett bokbestånd och kvalitativa intervjuer med bibliotekarierna som arbetar på det aktuella biblioteket med syfte att undersöka hur väl bibliotekets medieutbud speglar sitt uppdrag kopplat till mångfald. Urval av studieobjekt har gjorts utifrån tidsramen och med tanke på att det skall vara relevant för studiens syfte. Det urval jag gjort med motivering följer nedan.

4.2 Biblioteket och området

Det aktuella biblioteket är beläget i en medelstor svensk stad. Det är ett större filialbibliotek, kombinerat folk- och skolbibliotek. I bibliotekets upptagningsområde bor uppskattningsvis ca 17 000 invånare. Inom området finns varierad bebyggelse och det bidrar till en bredd i inkomst- och utbildningsnivå. Biblioteket arbetar mycket aktivt med flerspråkighet. Många invånare är flerspråkiga dels på grund av närheten till universitetet och dels för att många har flyktningbakgrund. Biblioteket används i hög grad av invånarna, under 2019 hade biblioteket ca 90 000 besök. Användarna har en varierad bakgrund och närheten till skolan bidrar till att många besökare är barn och ungdomar. ¹

Biblioteket lämpar sig väl för undersökningen då dess storlek gör det möjligt att göra en totalundersökning av en del av beståndet. Det är ett välbesökt bibliotek som nyttjas i stor utsträckning av invånarna på området, vilket framgår av bibliotekets egen statistik.

¹ Uppgifter enligt bibliotekarie vid det aktuella biblioteket

4.3 Studieobjekt

För den kvantitativa delen av undersökningen har en del av biblioteksbeståndet på det aktuella biblioteket valts ut som studieobjekt, avdelningen för biografier. Biografierna var lämplig av flera anledningar. En fördel är storleken på beståndet, drygt 600 titlar är tillräckligt stort för att ge ett bra underlag samtidigt som det möjliggör en totalundersökning av utbudet på avdelningen. I kommande stycke följer en närmare beskrivning av biografier som fenomen och närmare motivering till varför genren valts ut för denna undersökning.

4.3.1 Biografier som fenomen

En biografi är enkelt beskrivet en levnadsbeskrivning. En biografi kan vara en självbiografi skriven av personen själv eller en biografi om en person författad av någon annan. Vanligt är att biografier beskriver ett yrkesliv tex en politiker eller annan framstående person. Som litterär genre har utgivningen och försäljningen av biografier ökat närmast explosionsartat de senaste åren och ett tydligt exempel på genrens popularitet var 2010 när fotbollsspelaren Zlatans biografi utkom och slog alla tidigare försäljningsrekord (Svenska Dagbladet 2010). Utlåning på biblioteket var också rekordhög som exempel lånade Stockholms stadsbibliotek ut biografien som e-bok 1000 gånger på en vecka, vilket startade en debatt om e-lån på bibliotek (Karlberg 2017).

Även intresset för biografier som forskningsobjekt har ökat. För forskningen är biografien framförallt intressant som en typ av historiskt dokument. Här har bland annat genusvetenskapen med sitt fokus på kvinnors liv bidragit till att biografien som vetenskaplig genre blivit allt större (Rosengren, Östling 2008, 9). Biografien som vi känner den idag i en populärlitterär form där ”vanliga människor” tar plats uppstod under 1970- och 1980-talen (Larsson 2008, 56).

Cristine Sarrimo (2012) har forskat om samtida biografiska framställningar i sin *Jagets spegel* och menar att den självrepresentation som biografierna står för är en signifikant del av vår samtidskultur. Det finns en marknad för att dela sitt privata liv i en större offentlighet i TV såväl som sociala medier och i bloggar. I *Jagets spegel* beskriver Sarrimo (2012) en marknad med ett närmast omätligt behov av sanna historier, verkliga människor och autentiska känslor och upplevelser.

Vad är det som gör biografier särskilt intressanta för en studie om mångfald? Min ingång till studien är som jag skrev i inledningen att undersöka i vilken utsträckning biblioteket erbjuder olika berättelser, vilket kan översättas till representation. Representation kan förklaras som att de tecken och bilder som vi läser eller ser i olika media är något mer än det vi uppfattar rent visuellt, eftersom det också speglar det sätt som en person, en grupp eller ett fenomen presenteras genom det vi ser (Hall 1997, 17-24). Det som gör biografier intressanta är att de till skillnad från fiktionen skildrar berättelser hämtade ur verkligheten och samtidigt representerar varje bok en person. Därför blir det väldigt tydligt om det finns en mångfald av personer och vilka ämnen som de olika personerna får representera. Även för läsaren ger det genren en särskild ställning eftersom biografien representerar en bild av verkligheten. Om folkbiblioteket ska leva upp till sitt uppdrag att vara till för alla bör där finnas ett brett utbud av biografier som kan spegla inte bara många olika behov som finnas hos användarna utan också ge rättvis representation av olika grupper (Höglund och Klingberg 2004).

Skönlitteratur och biografier används i universitetsutbildning för att öka förståelsen för människors upplevelser av sjukdom. Inom medicinsk utbildning ingår läsning av sjukdomsbiografier som en del av utbildningen i syfte att skapa förståelse och insikt i patienternas situation (Anderson 2014). Det är en metod som använts långt tillbaka i tiden med anledning av att läsning av den typen av litteratur ger möjlighet till en djupare förståelse för andra människor och deras situation (Oscarsson 2013).

Även om biografier läses som nöjesläsning, kan det faktum att personer och ämnen ligger nära verkligheten skapa igenkänning och bidra till att öka vår förståelse eller insikt om andra människor eller om ett samhällsfenomen (Oscarsson 2013, Rosengren och Östling 2008). En mångfald av personer, grupper och samhällsfenomen i biografihyllan representerade av människor med olika bakgrund kan helt enkelt bidra till att användare kan få nya perspektiv och få möjlighet att känna igen sig själva.

4.3.2 Biografierna i biblioteket

Den aktuella samlingen består av 623 titlar. I biblioteket är biografierna placerade på en egen hylla centralt i det fysiska rummet. De är ordnade enligt Dewey decimalklassifikation (DDK) och uppställda efter namn på huvudperson men utan ämnesindelning. I jämförelse med andra avdelningar på biblioteket har biografihyllan en medelhög utlåningsgrad enligt bibliotekets egen statistik.

4.4 Analys av materialet

Undersökningen består av en beståndsanalys med fokus på utvalda kriterier utifrån frågeställningen om mångfald. Den kan beskrivas som en kvantitativ innehållsanalys med kvalitativa inslag (Bryman 1997, 21-22) då undersökningen i ett första skede genomförs med fasta förutbestämda kategorier som kön och land, för att sedan analyseras mer kvalitativt utifrån innehåll. Tillgång till materialet har jag fått genom bibliotekets egen katalog i form av en förteckning över alla tryckta verk i biografibeståndet på det aktuella biblioteket.

Information om varje titel har inhämtats från bibliotekets egen söktjänst som finns tillgänglig via webben. Den information som använts är bokens klassificering, vilka ämnesord som används för att beskriva innehållet samt i vissa fall originalspråk. I ett första skede har två typer av kodning gjorts av materialet.

Den första kodningen har genomförts utifrån kön på huvudpersonen i boken. Den andra kodningen har genomförts utifrån land. Böcker kodas efter land enligt förklaring i följande stycke.

Böckerna är klassificerade enligt DDK och de kodas i första hand efter det. Enligt den standard som utvecklats av Kungliga biblioteket (Aagard 2012) för svensk klassificering enligt DDK, klassificeras biografier alltid i första led med hänvisning till yrke eller ämne och med tillägg för biografier 092. Kan biografien inte klassificeras utifrån yrke eller ämne, görs uppdelningen efter kön. Ytterligare indelningar kan göras till exempel utifrån geografisk plats eller etnisk nationalitet (Aagard 2012). Land kan förekomma i klassificeringen i fall där ett land bedöms vara ämnet för boken men land kan även nämnas till exempel genom benämningarna "svensk litteraturhistoria" eller "svenska författare".

Om geografisk plats har saknats i klassificeringen har kodningen i andra hand gjorts utifrån de ämnesord som beskriver boken. Förekommer det ett land som ämnesord antingen direkt som "Frankrike" eller som "fransk historia" har titeln kodats därefter. I något enstaka fall har geografisk plats inte kunnat definieras utifrån varken klassifikation eller som ämnesord. Då har innehållet i boken undersökts för att utifrån det kunna göra en bedömning.

4.4.1 Risk för fel

Efter att den första kodningen genomförts har materialet gått igenom ytterligare två gånger för att kontrollera att böckerna fått rätt kodning, trots det kan det såklart finnas risk för att någon bok har felkodats. Det ska även nämnas att materialet har kodats utifrån bibliotekets egna definitioner. Det kan finnas fall där bibliotekets klassificering är felaktig i någon bemärkelse på grund av fel information. Det ska även poängteras att klassificering i sig är en subjektiv bedömning och att verk kan bedömas och därmed klassificeras olika.

4.5 Innehållsanalys

För ytterligare analys av materialet genomfördes en djupare analys av mer kvalitativ karaktär. Innehållsanalysens syfte är att göra en närmare analys av ämnen och ämnesord för att undersöka om det finns något intressant mönster att lyfta fram utifrån frågeställningen (Ahrne och Svensson 2018, 9-10). Exempel på kodning efter innehåll:

titel, huvudperson	kön	landskod	ursprung person	ämnesord	innehåll
<i>Gift med en beduin</i> Marguerite van Gelder- malsen	kvinna	Jordanien	från nya Zeeland, tillfälligt bosatt	Geldermalsen, Marguerite van Muslimska kvinnor Beduiner Traditioner Vardagsliv historia 1900- talet Jordanien Biografi	västerländsk kvinna beskriver sitt liv som gift med en muslimsk beduin i Jordanien

4.6 Intervjuer

Planen var att efter den kvantitativa undersökningen jämföra resultatet med bibliotekets egen medieplan. Det har under studiens gång visat sig att det saknas en aktuell medieplan på biblioteket där studien genomförts. Därför genomfördes istället intervjuer med bibliotekarierna i syfte att undersöka vilka faktorer som de anser har betydelse för det mediestrategiska arbetet. De intervjuade bibliotekarierna fick frågor kring vad som styr inköp och vilka faktorer som påverkar hur bestånden ser ut. Tre semistrukturerade intervjuer genomfördes med hjälp av några på förhand uttänkta frågor. De intervjuade gavs möjlighet att svara fritt utifrån sina associationer och ibland ställdes spontana följdfrågor i syfte att utveckla resonemangen. (Ahrne och Svensson 2015, 36-37). De intervjuade var sedan tidigare insatta i studien men informerades ytterligare om det specifika syftet med intervjun för att ge dem möjlighet att välja om de ville delta eller inte, så kallat informerat samtycke. Att de intervjuade bibliotekarierna hade viss kännedom om studien då den genomförts på deras arbetsplats kan ha både för- och nackdelar. Det kan ses som en fördel att de är insatta i ämnet och förstår frågorna samtidigt som det kan påverka deras svar i en annan riktning än om intervjuerna genomförts med mindre insyn i studiens innehåll och syfte (Ibid 2015, 29 & 53).

4.7 Forskningsansats

Studien har en abduktiv forskningsansats, det innebär att den genomförs med en teoretisk förförståelse med utgångspunkt i tidigare forskning kopplat till bibliotek och mångfald. Däremot finns ingen tydlig hypotes som ska testas mot empirin, studien genomförs relativt förutsättningslöst med syfte att hitta och analysera mönster som förekommer i materialet (Ahrne och Svensson 2015).

5. Resultat

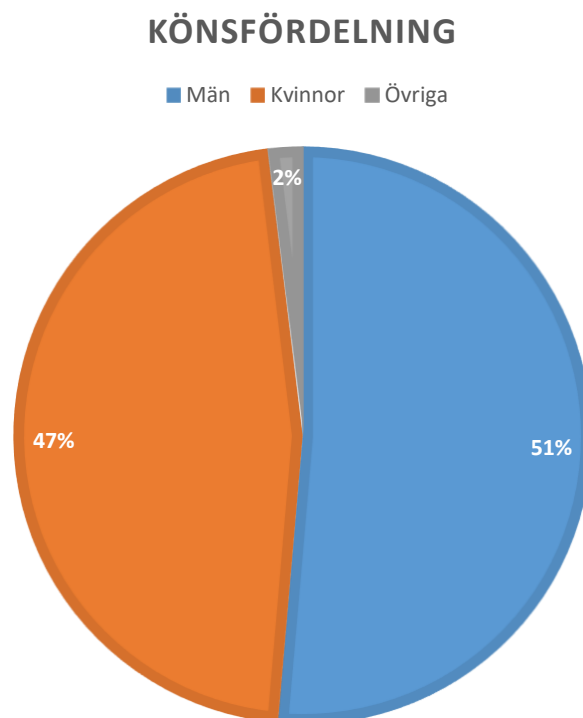
I den första delen behandlas innehållsanalysen av beståndet och till att börja med hur beståndet ser ut i stort. Därefter följer en djupare analys av ett mindre urval från beståndet och intressanta mönster presenteras för att kunna kopplas till tidigare forskning. Därefter presenteras intervjuerna med bibliotekarierna samt en analys av dem.

5.1 Beståndet i sin helhet

Beståndet består av 623 titlar. I samlingen finns en stor variation av personer, ämnen och innehåll. En majoritet av böckerna handlar om svenska eller internationellt kända personer: politiker, musiker, skådespelare, konstnärer, idrottsmän -och kvinnor. Utöver det finns ett utbud av biografier som är skrivna av okända personer med fokus på särskilda levnadsöden. Inom denna genre återfinns berättelser om sjukdomar, flykt, utsatthet, prestationer och äventyr eller erfarenheter från medialt uppmärksammade händelser. I nästa stycke analyseras könsfördelningen bland huvudpersonerna i beståndet.

5.2 Kön

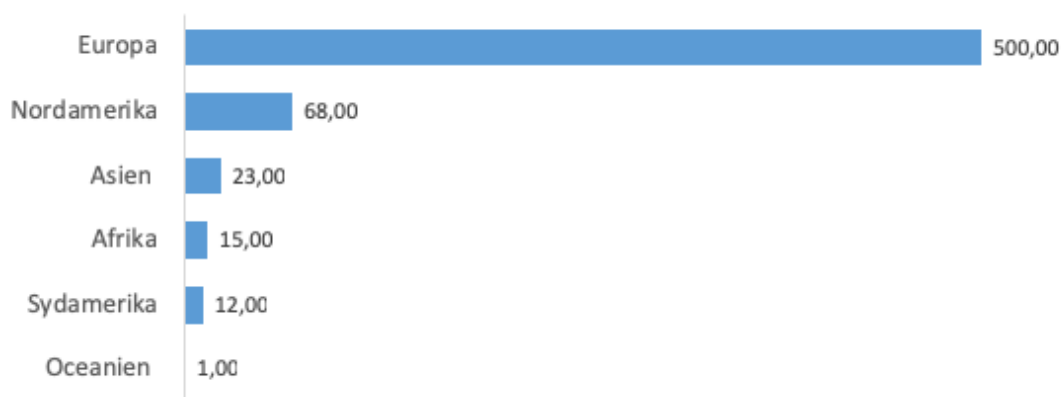
Analysen av könstillhörighet bland huvudpersonerna i beståndet visar att det generellt sett är en mycket jämn könsfördelning. I 51% av titlarna är huvudpersonen en man och i 47% en kvinna. De övriga två procenten är samlingar som representerar både kvinnor och män. Det kan också nämnas att endast en titel i beståndet handlade om en transperson.

Figur 1. kön

5.3 Andel titlar per världsdel

Vi ska nu gå vidare och undersöka hur många titlar det finns inom varje världsdel.

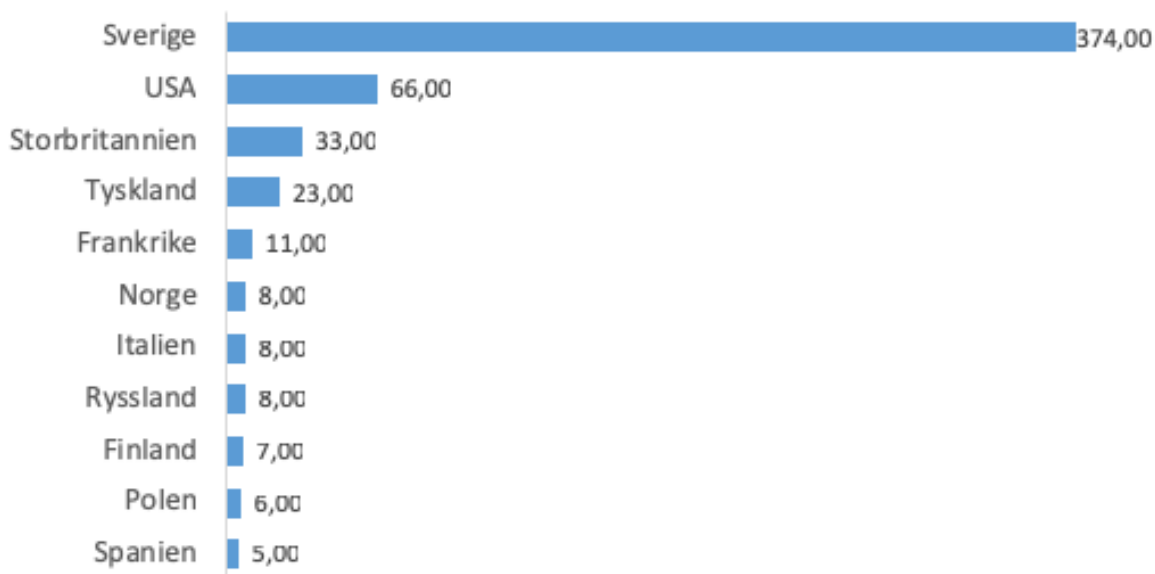
Figur 2. Antal titlar per världsdel

I figur 2 framgår att av 623 titlar kodades 500 titlar med Europa. Nordamerika står för 68 titlar i beståndet och Asien för 23 titlar. Femton titlar har kategoriserats som Afrika, tolv titlar som Sydamerika och en titel som Oceanien. Europa dominerar beståndet.

Nordamerika har också en relativt hög siffra medan det finns ett fåtal titlar från Afrika, Asien och Sydamerika. Europa har högst representation med tjugo länder. Asien representeras av tretton länder. Sydamerika representeras av åtta länder och Afrika av sju. Nordamerika är representerat av tre länder medan Oceanien representeras endast av Nya Zeeland. Ryssland som geografiskt ligger både i Europa och Asien räknas här till Europa utifrån det faktum att den största delen av befolkningen finns på den europeiska sidan. Ett annat land med territorium i flera världsdelar är Turkiet, som här har kategoriserats som Asien av motsvarande anledning.

5.4 De vanligaste länderna

De europeiska och nordamerikanska siffrorna döljer dock att en stor del av titlarna representeras av ett fåtal enskilda länder, se figur 3.

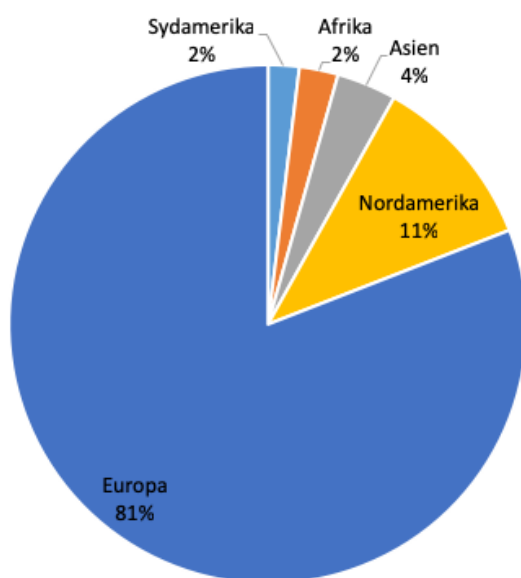

Figur 3. Länder med flest titlar

Som figur 3 visar är Sverige det land med absolut flest titlar, 379 av de 500 europeiska titlarna. Därefter kommer USA som står för 66 titlar. Som tredje land kommer Storbritannien med 33 titlar följt av Tyskland med 23 titlar. De nordiska länderna finns representerade och övriga är europeiska länder. Länder med färre än fem titlar presenteras ej.

5.5 Sammanfattande översikt

Sverige och USA är de enskilda länder med flest titlar. Sett till världsdelar dominerar böcker från Europa beståndet. Europa och Nordamerika utgör tillsammans hela 92 procent av beståndet (se figur 4). De övriga titlarna består till fyra procent av Asien, två procent Afrika och två procent Sydamerika.

Figur 4. Andel titlar från de olika världsdelarna

5.6 Innehållsanalys

För att få en bild av hur beståndet ser ut i relation till innehåll har en innehållsanalys av böckerna i de olika kategorierna genomförts. Innehållsanalysen har fokus på ämne och bedöms utifrån klassificering, ämnesord och beskrivande text som finns i bibliotekskatalogen. Först beskrivs beståndet i stora drag, vilka ämnen som förekommer och vilka som är vanligast.

5.6.1 Hela beståndet

Det vanligaste ämnesordet är ett namn och de allra flesta böcker handlar om en person som är känd. Det är författare, politiker, idrottare, skådespelare, musiker och konstnärer. Det förekommer böcker om både nu levande och historiskt kända personer och några böcker handlar om kända släkter. Andra världskriget är ett vanligt ämne, det finns flera titlar både om nazister och om överlevare.

Bland de biografier som inte handlar om en känd person är vanliga ämnen: sjukdomar, missbruk eller andra svåra levnadsöden. Ett förekommande tema är våld och då företrädesvis kvinnor som blivit utsatta för fysiskt eller sexuellt våld i någon form av en närstående person. En andel böcker handlar om människor som varit med om något extraordinärt. Till exempel: sitta i fängelse som i *El Choco* av Marcus Lutteman, växa upp i en sekt som i *Allt jag fått lärt mig* av Tara Westover eller bli god vän med en hemlös katt som i *Gatukatten Bob* av James Bowen.

Sett till hela beståndet handlar de flesta biografier om en person som är känd inom något område. Det finns även en stor variation av olika ämnen och teman.

Eftersom undersökningen utgår från ett mångfaldsperspektiv blir det särskilt intressant att undersöka de underrepresenterade kategorierna och vilka ämnen och personer som finns representerade där. Därför har utbudet av titlar inom kategorierna Sydamerika, Asien och Afrika innehållsanalyserats ytterligare utifrån ämne och ämnesord. De kodas i nästa steg efter innehåll, det vill säga vad som är huvudtemat för boken. Det görs utifrån ämnesord och beskrivning i bibliotekets katalog och i vissa fall genom läsning av den fysiska boken. Bokens ursprung definieras utifrån kodning i bibliotekskatalogen och det förekommer att huvudpersonens ursprung ett annat än det som boken är kodad som, i de fallen baserat på var bokens handling utspelar sig.

5.7 Sydamerika

Av de tolv titlarna från Sydamerika är sju om män och fem om kvinnor. Innehåll redovisas utifrån könsfördelning.

5.7.1 Män

I utbudet med manliga huvudpersoner finns de kända fotbollsspelarna Messi (Balague 2014) och Pelé (Pelé 2006), författaren Reinaldo Arenas (2005) samt de politiska ledarna Che Guevara (Lövy 1997) och Fidel Castro (Løvenmann 2009). *Miraklet i Anderna* beskriver hur ett chilenskt rugbylag försöker överleva efter en flygolycka i Anderna (Parrado 2009). *El Choco* handlar om en svensk man som avtjänar ett fängelsestraff i Colombia efter ett misslyckat smuggelförsök (Lutteman 2007).

5.7.2 Kvinnor

Bland de titlar som handlar om kvinnor finns fotbollsspelaren Martha Da Silva (Lindqvist 2018) och konstnären Frida Kahlo (Hererra 1989, Kettenman 1992), författaren Isabel

Allende (Allende 2009) och Ingrid Betancourt den colombianska politikern som var kidnappad av FARC-guerillan under flera år (Betancourt 2011).

5.7.3 Sammanfattning

Av de böcker som kodades som Sydamerika handlar tre av tolv böcker om fotbollsspelare, två om författare, två om en konstnär och två om politiska ledare. En bok handlar om en spektakulär händelse, en flygkrasch i Anderna (Parrado 2009) och en annan om en svensk mans upplevelser av colombianskt fängelse. Det finns således en viss variation av ämnen trots fåtalet titlar och precis som i fallet med hela beståndet handlar en majoritet om kända personer. När det gäller könsfördelningen syns inget särskilt mönster i relation till innehåll. Både kända män och kvinnor finns representerade.

5.8 Asien

Av tjugotre titlar är könsfördelningen bland huvudpersonerna tio män och tretton kvinnor. Innehåll redovisas separat utifrån kön.

5.8.1 Män

Bland de biografier med manliga huvudpersoner handlar fyra titlar om politiska ledare: Erdoğan i Turkiet (Akyol 2017), Mahatma Gandhi, Indien (O'yeah 2008, Næss 2002) och Mao Zedong, Kina (Chang 2006). Två titlar handlar om den turkiska författaren och nobelpristagare Orhan Pamuk (2006, 2007). Två titlar handlar om personer som flytt från Nordkorea (Jang 2015, Harden 2012). En handlar om en svensk man som förlorat sin familj i tsunamikatastrofen (Werkelin 2005). Sista titeln handlar om en man från Mauretania som suttit fängslad på Guantanamo Bay i fjorton år utan rättegång (Slahi 2015). Ämnesordet är Afghanistan med anledning av att mannen fängslades på grund av att ha deltagit i kriget där.

5.8.2 Kvinnor

Bland huvudpersonerna i biografierna om kvinnor finns tre nobelpristagare: Malala Yousafzai (2014, 2015) från Pakistan, Nadia Murad (2018), yazidisk människorättsaktivist som tillsammans med Denis Mukwege tilldelades nobelpriset 2018 för sin kamp mot sexuellt våld som vapen i krig och konflikter och den iranske människorättskämpen Ibādī, Shīrīn (2003). Två andra böcker som handlar om personer som kämpar för mänskliga rättigheter är Manal Al-Sharif (2018) som arbetar för kvinnors rättigheter och trotsade förbudet för kvinnor att köra bil i Saudiarabien och Azar Nafisi (2005) iransk frihetskämpe idag verksam vid Johns Hopkins-universitetet i USA.

Jag heter Nujood (Ali 2012) handlar om tvångsäktenskap och ”*Levande bränd*” (Souad 2003) om en kvinna som utsatts för försök till hedersmord.

Två av titlarna handlar om kvinnor som flytt från Nordkorea (Park 2015, Lee 2018). Det finns tre böcker som handlar om kvinnor med europeiskt ursprung. En biografi beskriver en tysk sjuksköterska som arbetat i fält i Afghanistan (Scheffer 2002) och två handlar om kvinnor från Schweiz och Nederländerna som båda beskriver sina äktenskap och senare uppbrott med män från Saudiarabien respektive Jordanien (Bin Laden 2004, Geldermalsen 2007).

5.8.3 Sammanfattning

Det vanligaste ämnet bland böckerna om kvinnor är aktivister som kämpar mot olika förtryck i sina hemländer. Vanliga ämnen i utbudet av böcker från Asien var mänskliga rättigheter, motstånd och förtryck av olika slag, både från regimer och familjer. Här fanns en stor skillnad mellan kvinnor och män. De flesta män var kända personer som politiker och författare. Bland kvinnorna fanns tre kända personer som var mottagare av Nobels Fredspris. Många böcker handlar om förtryck, men också om motstånd.

5.9 Afrika

I det afrikanska utbudet finns femton titlar handlar endast fyra titlar om män och resterande elva om kvinnor.

5.9.1 Män

Två biografier handlar om den sydafrikanska ledaren Nelson Mandela (Sampson 2000, Mandela 2018), *Frukten av ett brott* handlar om programledaren Trevor Noahs uppväxt i Sydafrika (2019). *När jag var osynlig* handlar om en vit sydafrikansk man som får en ovanlig sjukdom som barn (Pistorius 2016). I biografien *Gå bara*, beskriver Abdi Elmi (2016) sin flykt som barn till Sverige från Somalia.

5.9.2 Kvinnor

Tre titlar handlar om en kvinna från Schweiz som har gift sig med en man som tillhör ett massajfolk i Kenya (Hoffmann 2000, 2004, 2006).

De andra titlarna handlar om kvinnor som flytt till Europa från olika förtryck i sina hemländer. Malika Oufkir (2002, 2007) var politisk fånge i Marocco, Diris Warie (2002, 2007) är fotomodell och berättar om omskärelsen hon blev utsatt för i sitt hemland Somalia, Sakina Ntibanyitesha (2012) flydde krig och etniska konflikter i hemlandet Burundi.

5.9.3 Sammanfattning

I analysen av utbudet av biografier om Afrika har det framkommit att en stor del (8 av 15) av böckerna handlar om personer som utsatts för olika typer av förtryck och många har flytt till Europa.

5.10 Slutsatser innehållsanalys

Resultatet från innehållsanalysen visar på en skillnad mellan innehållet i biografierna från Sydamerika, Asien och Afrika. Det sydamerikanska beståndet som trots att det var minst var det som i högst grad liknade beståndet i övrigt. Här fanns en representation av kända personer och viss variation av ämnen, könsfördelningen var dessutom mycket jämn precis som i beståndet i sin helhet.

I det asiatiska beståndet var skillnaderna desto större. Könsfördelningen var jämn men det var skillnad på ämne beroende på om det var en man eller kvinna som var huvudperson. Bland de manliga huvudpersonerna fanns en variation av ämnen och personer. Bland kvinnorna var det lättare att se ett mönster. En majoritet hade ursprung från den muslimska delen av Asien och handlade om aktivister som kämpat för mänskliga rättigheter i sitt hemland. Tre av huvudpersonerna har tagit emot Nobels fredspris för sina insatser. Ämnesord som förekom var förtryck, fundamentalism, våldtäkt, hedersmord, muslimska kvinnor, kvinnoförtryck, talibaner och islamiska staten.

Bland de afrikanska böckerna var könsfördelningen ojämn då endast fyra av nitton titlar handlade om män. De böcker som handlade om män hade alla olika teman. Bland böckerna om kvinnor fanns däremot ett mönster. Ämnesord som förekom var blandäktenskap, barnsoldat, förtryck, muslimska kvinnor, somaliska flyktingar, könsstympling, socialantropologi, kulturanthropologi, utomäktenskapliga förhållanden, kvinnosjukdomar, kulturmöten, islam och kvinnoförtryck.

Muslimer och muslimska kvinnor förekom som ämnesord både i det asiatiska och afrikanska beståndet. En ytterligare analys gjordes av de fall där islam eller muslim förekom och det visade sig att ämnesorden endast förekom bland de biografier som var asiatiska eller afrikanska, sammantaget var det sex biografier. Alla böckerna handlade om kvinnor som hade utsatts för våld eller förtryck.

När Islam eller muslim förekom i ämnesordet fanns alltid andra negativt laddade ämnesord med, exempelvis; kvinnoförtryck, fundamentalism, mordförsök, krig, konflikter och våldtäkt. En enda bok som hade muslimska kvinnor som ämnesord hade inte något av ovanstående negativt laddade ord. Det var även den enda boken där huvudpersonen hade västerländsk bakgrund (Geldermalsen 2007). Ämnesorden var istället traditioner, vardagsliv och historia.

Det blir särskilt intressant att titta på representationen av muslimer eftersom forskning från USA och Europa visar att det är vanligt att i mediala sammanhang koppla muslimer till problem (Axner 2015). En relativt nygjord rapport från DO, *Representationer, stereotyper och nyhetsvärdering* (Axner 2015) handlar om framställningen av muslimer i svensk dagspress. Undersökningen visar att muslimer i nyhetsrapporteringen framförallt nämns i relation till våld, hot och konflikter i samhället. Muslimer representeras ofta som förövare eller som offer för våld av andra muslimer, samma mönster går att se bland titlarna i beståndet (Axner 2015, 59-60 och 67-68,).

En intressant iakttagelse som Axner gör är att det material han undersökt framförallt består av artiklar där muslimer och islam uttryckligen nämns men att det antagligen utesluter en hel del material där muslimer förekommer utan att benämnas som det. Detsamma gäller för biografierna i denna studie. Det finns biografier som handlar om muslimer utan att det står med som ämnesord.

Därför är det inte en komplett bild av vilken representation av den muslimska gruppen som finns i beståndet. Däremot säger det något om de fall där muslim eller islam klassas som ämne för boken. Men hur klassificeringen utförs kopplas till det som Morales, Knowles och Bourg (2014, 445) uppmärksammar kring hur klassificering och organisering i biblioteket kan problematiseras ur ett maktperspektiv.

6. Intervjuer om mediestrategiskt arbete

Tre bibliotekarier vid det aktuella biblioteket intervjuades. Inköpsansvarig för biografihyllan sedan ett år tillbaka intervjuades enskilt medan de andra två bibliotekarierna intervjuades tillsammans. Intervjuerna genomfördes enligt beskrivning i metodavsnittet med syfte att få en bild av hur bibliotekarierna arbetar med medieplanering och vilka faktorer som påverkar hur bestånden ser ut. En av frågorna handlade om huruvida biblioteket jobbar aktivt med mångfald i bestånden på något sätt.

Det som framkommer i intervjuerna är att det framförallt är tre faktorer som påverkar inköpsförfarandet. Den första faktorn är ekonomi som styr hur mycket biblioteket kan köpa in under ett år och som därför kräver ett visst urval. Den andra är efterfrågan bland användarna som delvis styrs av reservationer och inköpsförslag men är också kopplat till den tredje faktorn bibliotekariens kunskap och intresse. Kunskap om vad som är efterfrågat och kommer lånas ut beskriver de intervjuade som en kompetens som kommer med åren. Intresse kan bidra till ökad kunskap om ett område men kan enligt en av de intervjuade även bidra till att det köps in mer inom vissa ämnen.

Alla de intervjuade återkommer till att det är efterfrågan som är det viktigaste vid inköp, vilket stämmer väl med den utveckling som Höglund och Klingberg (2002) beskriver som en alltmer användartillvänd syn på bestånd och beståndsutveckling. Målet är att böckerna ska lånas ut och inte bli stående på hyllan. Det gäller att ha en känsla för vad det är som efterfrågas och som blir utlånat. Det grundar sig i att utlåningsstatistiken är viktig för bibliotekets statistik som blir underlag för budget.

På frågan om vad som påverkat hur beståndet faktiskt ser ut idag, delvis med tanke på resultatet för undersökningen uppger den ansvarige bibliotekarien för biografier att inköp görs utifrån efterfrågan och kvalitet. Hen säger också att:

Vi är mest intresserade av oss själva, det finns en tendens att mer böcker om vissa grupper publiceras och sen är det budget förstås en väljer det som lånas ut. Man försöker alltid köpa böcker som är objektivt vad vill folk läsa.

Den intervjuade bibliotekarien fångar i sitt uttalande dels den problematik som Morales, Knowles och Bourg (2014, 446) påtalar gällande underrepresentation av vissa grupper i utgivning. Samtidigt adresserar hen något som hen uppfattar som ett problem, nämligen att mångfald i beståndet står i motsats till att biblioteket ska köpa in böcker som blir utlånade och det som folk vill läsa. Utifrån Morales, Knowles och Bourg (2014) och Montiel-Overall (2015) resonemang finns det en risk med att det som bibliotekarien uppfattar som en ”objektiv bedömning” av vad användarna vill ha tenderar att missgynna mindre resursstarka grupper. En av Montiel-Overalls poänger med kulturell kompetens är att biblioteket ska bli mer relevant för grupper som är underrepresenterade på biblioteket genom att vara uppmärksam på vilka intressen som dessa grupper har men även vilka intressen som styr bibliotekets verksamhet. Morales, Knowles och Bourg (2014, 444) lyfter perspektivet social rättvisa, eftersom det finns en orättvisa i samhället kopplad till bland annat kön och etnicitet. Det innebär att till exempel kvinnor och icke-vita författare är underrepresenterade i fråga om utgivning och medialt utrymme. För att möta behovet hos underrepresenterade grupper och motverka en ojämlikhet som existerar i utgivning krävs det därför att biblioteket arbetar aktivt med frågor om mångfald och rättvisa.

Angående om biblioteket arbetar aktivt med mångfald i bestånden på något sätt berättar de intervjuade att det framförallt gäller barnboksbeståndet. Det finns sedan en tid tillbaka en efterfrågan på barnböcker med mångfaldsperspektiv och det börjar även synas i utgivningen. Det finns även ett uttalat mål om att barnböckerna ska vara representativa för dem som bor på området. Angående att arbeta med mångfald på en bredare front säger en av de intervjuade:

Jag tänker att det finns och jag vet att vi ska tänka så, det är en målgrupp som finns i bibliotekslagen. Den demografi som vi har här, utifrån dom som bor här, att vi ska tänka på det. Man ska tänka så tycker jag. Vi köper in det som folk vill läsa, det kan ofta vara det som media skriver om och det som är efterfrågat. Och det går heller inte att köpa hur smalt som helst, det är helt enkelt det som blir utlånat som ska köpas. Man skulle vilja kunna köpa allt men det ska finnas plats på hyllan också.

Det bibliotekarien påtalar är att bibliotekets budget begränsar antalet inköp som kan göras varje år. I första hand köps de böcker som är efterfrågade in och därefter finns det litet utrymme för att göra så kallade medvetna inköp till exempel utifrån områdets målgrupp eller liknande. Efterfrågan styrs dessutom av vad som efterfrågas i hela regionen då biblioteket ingår i ett större samarbete med flera kommuner:

Man jämför med regionen och kollar om den finns nån annanstans och köper kanske in det som saknas i regionen i stort. Det som är väldigt smalt kan överlåtas till stadsbiblioteket.

Inköp och bestånd på det aktuella biblioteket påverkas därmed inte bara av efterfrågan i hela regionen utan även av hur det totala utbudet ser ut i hela regionen.

7. Slutsatser

”I biblioteken finns ett rikt och aktuellt utbud av media som speglar världen ur många perspektiv”. Meningen är tagen från biblioteksplanen som gäller för det bibliotek där undersökningen genomförts och speglar även frågeställningen i denna studie väl. Det som har framkommit av undersökningen kan sammanfattas i några punkter :

- Biografibeståndet på det folkbibliotek som undersöktes dominerades av berättelser från USA och Europa.
- De böcker som handlade om Asien eller Afrika hade en överrepresentation av vissa ämnen.
- Flertalet av böckerna om Asien och Afrika var skrivna av västerlänningar.
- De böcker som innehöll ämnesorden islam eller muslim, var med undantag för en bok, berättelser om våld och övergrepp
- Det finns inga direkta incitament att arbeta med mångfald i bestånden utifrån policys och dokument.
- Bibliotekarierna uttrycker att mångfald i bestånd är viktigt och är intresserade av att jobba med det.
- De faktorer som enligt bibliotekarierna är hinder för att arbeta för ökad mångfald är framförallt kopplade till efterfrågan och ekonomi.

8. Diskussion

Det framgår av intervjuerna att användarna står i fokus för bibliotekarierna vid inköp och medieplanering. Det finns många fördelar med att folkbiblioteken blivit alltmer användartillvända och att det numera är behoven hos användarna som är i fokus vid inköp och beståndsutveckling snarare än att biblioteken skall vara ”försvare av ett kulturarv” (Höglund och Klingberg 2004, 29). De farhågor som tidigare fanns att det skulle försämra kvaliteten på utbudet om användarna fick mer inflytande har inte visat sig stämma istället har det gjort biblioteken mer relevanta för en större målgrupp (Höglund och Klingberg 2004, 34).

Däremot kan en allt för okritisk inställning till användarstyrda inköp anses problematiskt utifrån ett mångfaldsperspektiv. Om bibliotekens mediearbete baseras i alltför hög grad på utlåningsstatistik riskerar mindre användargrupper att uteslutas och utbudet främst gynna majoritetsgrupperns intressen och perspektiv. Dessutom riskerar bibliotekariernas känsla för vad som är efterfrågat präglas av den egna kulturella bakgrunden (Montiel-Overall 2015, 189). Om utgångspunkten är att ett användarstyrt bestånd är det bästa för att skapa mångfald, förbises de maktstrukturer som finns i samhället och som påverkar till exempel vilka författare som publiceras och får plats i de stora medierna (Morales, Knowles och Bourg 2009).

Resultatet från denna studie visar att det undersökta beståndet främst består av litteratur från Europa och USA vilket beror på en rad faktorer varav en del är utanför bibliotekets inflytande, som utgivning. Men om biblioteket vill leva upp till målet att erbjuda en mångfald av perspektiv på världen (Biblioteksplanen) och erbjuda ett utbud som motsvarar användarnas olika bakgrunder (SFS 2013:801) krävs det ett aktivt arbete för att motverka de faktorer som bidrar till ett alltför homogent utbud.

Här skulle Montiel-Overall s (2015) teori om kulturell kompetens inom LIS kunna bidra med att lyfta och uppvärdera kunskaper som bidrar till att se och förstå behovet hos olika grupper och omsätta den i det praktiska arbetet.

Utvärderingar av litteraturbestånd med ett mångfaldsperspektiv kan bidra till insikter om vad biblioteket har att jobba med för att uppnå större mångfald i sitt utbud. Men att analysera ett befintligt bestånd utifrån mångfald som denna studie gjort är ett tidskrävande arbete och låter sig inte göras på ett enkelt sätt. Jag har till exempel varit tvungen att gå igenom varje enskild bok för att kunna få fram statistiken i resultatdelen. I andra liknande studier är tillvägagångssättet att utgå från listor med litteratur som klassats som till exempel ”mångkulturella” eller med hbtq-perspektiv och kontrollera mot ett bestånd (Kurz 2012, Goldthorp 2007). Men även för den typen av undersökningar krävs arbete och kunskap. Till att börja med krävs god insyn i vilken litteratur som är lämplig att utgå ifrån och jämföra bestånden mot. Att arbeta med beståndsanalys utifrån ett mångfaldsperspektiv skulle kräva stora resurser från biblioteket.

Därmed inte sagt att det inte finns en vilja för att arbeta med mångfald i bestånden. De intervjuade bibliotekarierna ställer sig positiva och tycker att det är en viktig aspekt men uttrycker att det saknas incitament via till exempel normerande dokument eller målbeskrivningar. Trots det uppger bibliotekarierna att de tänker mångfald i relation till inköp till exempel på grund av uppdraget att arbeta med prioriterade målgrupper.

Att uppvärdera kulturell kompetens som en viktig komponent för att arbeta som bibliotekarie skulle kunna skapa ett tydligare incitament för personalen att arbeta med mångfald i bestånd. Men det kräver att det finns dokumenterade mål som biblioteket har att leva upp till annars kommer det inte att lyckas eller vara beroende av enstaka bibliotekariers engagemang (Montiel-Overall 2015).

Intervjuerna med bibliotekarierna visar även på att det finns en konflikt mellan bibliotekets uppdrag att tillhandahålla ett brett utbud och att påvisa goda resultat utifrån höga utlåningstal och hög nyttjandegrad.

Det innebär att det krävs åtgärder på flera nivåer om biblioteket vill åstadkomma mångfald i bestånden. Utifrån denna studies resultat behöver bibliotekarierna tydligare stöd i normerande styrdokument för ett mediestrategiskt arbete som gynnar mångfald (Morales, Knowles och Bourg 2014). Det krävs resurser ekonomiskt att köpa in litteratur som gynnar mångfald men även specialkompetens för att minska risken för ett alltför ensidigt inflytande över bestånden.

En avgörande fråga för att öka mångfalden handlar om bibliotekets roll i samhället och hur det förhåller sig till målgrupper med olika bakgrund. Först genom att erkänna de maktstrukturer som finns i samhället och sin egen roll i det kan biblioteket och bibliotekarierna arbeta för social rättvisa genom att på ett aktivt och medvetet sätt skapa strategier för att motverka orättvisa villkor inom litteraturvärlden och samhället i stort.

8.1 Vidare studier

Jag vill poängtera att mitt syfte med undersökningen är att förhoppningsvis uppmärksamma en fråga som är större än ett enskilt biblioteks bestånd. Det skulle vara intressant med fler liknande studier på andra bibliotek för att se om resultatet är liknande och om det finns skillnader i hur verksamheter bedriver mediestrategiskt arbete. Det skulle vara intressant att göra samma typ av undersökning på andra delar av biblioteksbestånd som barn -och ungdoms litteratur, skönlitteratur och inte minst facklitteraturen särskilt inom områden som historia och samhällsvetenskap.

Inom skönlitteratur kan liknande undersökning vara intressant utifrån författare, i historia skulle det vara intressant att se vilka grupperns historia och vilka perspektiv som finns representerade i bestånden. Inom barn och skönlitteratur kan jag tänka mig liknande undersökningar utifrån huvudpersoner och författare. Det skulle även vara intressant att undersöka fler aspekter av mångfald, som på grund av tidsbegränsning inte varit möjligt att ta hänsyn till i denna undersökning, till exempel klass, etnicitet och funktionsnedsättning.

En fråga som dykt upp i arbetet med studien är vad som händer när inköp styrs av efterfrågan i ett större område än det som biblioteket ligger i. Biblioteken ingår i ett regionsamarbete där låntagare har möjlighet att låna från hela beståndet i regionen. Det innebär att varje låntagare har tillgång till hela utbudet i regionen. Frågan som dykt upp är om förfarandet skapar mindre incitament för att arbeta målinriktat mot användargruppen i det egna området, det vill säga där biblioteket ligger? Är det efterfrågan i hela regionen som styr inköp riskerar majoriteten i hela regionens intressen att få stort inflytande över medieplaneringen. Risken finns ju att bibliotekets inköp görs utifrån den demografiska sammansättningen i hela regionen och inte den specifika sammansättningen på området. Samtidigt får användarna kanske tillgång till ett bestånd med högre mångfald eftersom de har hela regionens utbud tillgängligt. Det skulle vara intressant att undersöka närmare särskilt med tanke på utvecklingen i stort bland bibliotek i Sverige mot alltmer flytande bestånd.

9. Källförteckning

9.1 Bearbetningar

Aagard, Harriet. 2012. *Biografier*. Kungliga biblioteket. Hämtad 2019-11-11 från <http://www.kb.se/katalogisering/Klassifikation/DDK/DDK-praxis/Biografier/>

Adichie, Chimamanda Ngozi. 2009, "*Faran med en enda berättelse*"
Hämtad 2019-10-28 från
https://www.ted.com/talks/chimamanda_adichie_the_danger_of_a_single_story?language=sv

Ahrne, Göran och Svensson, Peter. 2015. *Handbok i kvalitativa metoder* (2. uppl. ed.).
Stockholm: Liber

Anderson, Ingemar. 2014. Vården av skönlitteratur hälsosamt för medicinare.
Läkartidningen 2014;111: C7CM. Hämtad 2019-11-10 från
<https://www.lakartidningen.se/Aktuellt/Kultur/Kultur/2014/11/Varden-av-skonlitteratur-halsosamt-for-medicinare/>

Atlestam, Ingrid och Myhre, Randi (red). 2012 *Det mångspråkiga biblioteket : en nödvändig utopi*. Lund: BTJ förlag.

Axner, Marta och Diskrimineringsombudsmannen Sverige. 2015. *Representationer, stereotyper och nyhetsvärdering : rapport från medieanalys om representationer av muslimer i svenska nyheter*. Stockholm: Stockholm : Diskrimineringsombudsmannen.

- Bryman, Alan (förf.), Carle, Jan, och Nilsson, Björn. 1997. *Kvantitet och kvalitet i samhällsvetenskaplig forskning*. Lund : Studentlitteratur.
- Fagerström, Eskil. 2011. Zlatanboken slår alla andra rekord. *Svenska Dagbladet*. Hämtad 2019-12-08 från <https://www.sydsvenskan.se/2011-12-05/zlatanboken-slar-alla-tidigare-rekord>
- Goldthorp, Jacqueline D. 2007. Can Scottish Public Library Services Claim They Are Socially Inclusive of All Minority Groups when Lesbian Fiction Is Still so Inaccessible? *Journal of Librarianship and Information Science*, 39(4), 234-248.
- Hall, Stuart. 1997. *Representation : cultural representations and signifying practices*. London: Sage.
- Höglund, Anna-Lena. och Klingberg, Christer. 2004. *Strategisk medieplanering för bibliotek 2:a upplagan* Linköping : Janus.
- Karlberg, Kristina. 2017. Hur ser nästa kapitel ut för e-boken i Sverige? *Forskningsmagasinet 1866*. Hämtad 2019-12-05 från <http://www.hb.se/Forskning/Aktuellt/Magasin-1866/Artiklar/2017/Hur-ser-nasta-kapitel-ut-for-e-boken-i-Sverige/>
- Kurz, Robin, 2012. *Searching for Mirrors: An Exploration of Racial Diversity in South Carolina's Public Library Youth Collections*. ProQuest Dissertations Publishing.
- Larsson, Lisbeth. 2008. Biografins återkomster. I Rosengren, Henrik and Östling, Johan (red). 2007. *Med livet som insats : biografen som humanistisk genre*. Lund : Sekel.

Montiel-Overall, Patricia. 2009. Cultural Competence: A Conceptual Framework for Library and Information Science Professionals. *The Library Quarterly: Information, Community, Policy*. 79(2), pp.175–204.

Morales, Myrna, Knowles, Em Claire och Chris Bourg. 2014. Diversity, Social Justice, and the Future of Libraries. *Libraries and the Academy*. 14(3), pp.439–451.

Oscarsson, Ulla-Britt. 2013. *Kan man läsa för att bli mer empatisk? Om att läsa skönlitteratur och biografier inom vårdutbildningar*. Konferenstryck från Profession och Forskning, Mötesplats Borås, 2013.

Rosengren, Henrik and Östling, Johan. (red). 2007. *Med livet som insats : biografien som humanistisk genre*. Lund : Sekel.

Sarrimo, Cristine. 2012. *Jagets scen : självframställning i olika medier*. Göteborg ; Stockholm : Makadam.

SFS 2013:801. Bibliotekslagen. Stockholm: Kulturdepartementet

Svensk Biblioteks förening. 2008. *Framgångsrikt, men förbisett - om bibliotekets betydelse för integration*. Rapport. Stockholm : Svensk biblioteks förening.

Söderlind, Åsa, Elf, Gullvor och Svensk Biblioteks förening. 2014. *"Vi arbetar i medborgarnas tjänst" : en kartläggning av mediestrategiskt arbete på bibliotek utifrån normerande dokument*. Stockholm : Svensk biblioteks förening.

Tunca, Daria. 2019. Chimamanda Ngozi Adichie: *An Introduction*. The Chimamanda Ngozi Adichie webpage hosted by the University of Liège. Hämtad 2019-10-27 från <http://www.cerep.ulg.ac.be/adichie/cnaintro.html>

9.2 Förteckning över biografier i innehållsanalysen

Akyol, C. och Sundberg, A. 2017. *Erdogan : en biografi*. Lund : Historiska Media.

Ali, N., Minoui, D. och Carlsson, J. 2012. *Jag heter Nujood : är 10 år och skild*. Örebro : Marcus.

Allende, I. och Axén, H. 2009. *Summan av dagarna*. Stockholm : Norstedt.

al-Sharif, M. och Vesterlund, A. 2018. *Modet att köra : en saudisk kvinnas protest*. Första upplagan. Stockholm : Natur & Kultur.

Arenas, R. och Karlsson Gadea, I. 2005. *Innan mörkret faller*. Rimbo : Fischer & Co

Balague, G. 2014. *Messi : biografien*. Stockholm: Modernista.

Betancourt, I. 2011. *Även tystnaden har ett slut : mina sex år av fångenskap i den colombianska djungeln*. Stockholm: Norstedt.

Bin Ladin, C. och Gyllenhak, U. 2004. *En gyllene bur*. Malmö: Bra böcker.

Chang, J., Halliday, J. och Gyllenhak, U. 2006. *Mao : den sanna historien*. Stockholm: Prisma.

‘Ibādī, S., Andrae, K. och Moaveni, A. 2006. *Mitt Iran: en berättelse om kamp, revolution och hopp*. Stockholm: Prisma.

Geldermalsen, M. van och Thungström, I. 2007. *Gift med en beduin*. Malmö : Bra böcker.

Harden, B. 2012. *Flykten från Läger 14 : den dramatiska rymningen från ett nordkoreanskt fångläger*. Stockholm : Norstedt.

Herrera, H. och Eklöf, M. 1989. *Frida Kahlo : en konstnärs liv*. Stockholm : Forum.

Jang, J. och Mörk, Y. 2015. *Käre ledare : min flykt från Nordkorea*. Stockholm : Norstedt.

Kettenmann, Andrea. 1992. *Frida Kahlo 1907-1954: lidande och lidelse*. Köln : Benedikt Taschen

Lee, H., John, D. och André, E. 2018. *Flickan med sju namn : min flykt från Nordkorea*. Stockholm : Lind & Co.

Lindqvist, E. 2008. *Martas seger : en berättelse om fotbollspassion och krigarhjärta*. Umeå : Holm.

Lutteman, M. 2007. *El Choco : svensken i Bolivias mest ökända fångelse*. Ny utg. Stockholm : Norstedts pocket.

Löwy, M. och Sundvall, M. 1997. *Che Guevara : en revolutionär humanist*. Stockholm : Röda rummet.

Murad, N. och Krajewski, J. 2018. *Den sista flickan : berättelsen om min fångenskap och kamp mot Islamiska staten*. Stockholm : Albert Bonniers förlag.

Nafisi, A. och Ekman, M. 2005. *Att läsa Lolita i Teheran : liv genom böcker*. Stockholm : Bonnier.

Næss, A. och Karlsson, M.C. 2002. *Gandhi*. Stockholm : Natur och kultur.

Slahi, M.O. och Siems, L. 2015. *Guantánamo - en dagbok*. Stockholm: Norstedt.

O'Yeah, Z. 2008. *Mahatma! : eller konsten att vända världen upp och ner*. Ny utg. Stockholm: Stockholm : Ordfront.

Pamuk, O. och Håkanson, T. 2007. *Istanbul : minnen av en stad*. 2. uppl.. Stockholm: Stockholm : Norstedt.

Pamuk, O. och Schlyter, B. 2007. *Pappas resväska*. Stockholm: Norstedt.

Park, Y. och Vollers, M. 2015. *För att kunna leva : en nordkoreansk flickas resa till frihet*. Stockholm: Massolit.

Parrado, N., Rause, V. och Jonasson, S. 2009. *Miraklet i Anderna : mina sjuttiofyra dagar i bergen och den långa färden hem*. Ny utg. Malmö : Bra Böcker.

Duarte, O., Bellos, A., Ekelund, F. och Engström, T. 2006. *Pelé : självbiografen*. Stockholm : Bonnier.

Scheffer, K., Fredholm Bernhoff, K. och Fredholm, B. 2002. *Med mod och hjärta : en sjuksköterska i Afghanistan*. Malmö : Bra böcker.

Cuny, M.-T. och Heckscher, E. 2003. *Levande bränd : [en ung kvinnas berättelse om hur hon överlevde ett hedersmord]*. Stockholm : Wahlström & Widstrand.

Sørensen, A.M. och Sjögren, F. 2009. *Fidel Castro : en biografi*. Stockholm: Stockholm : Forum.

Werkelin, P. och Swanberg, L.K. 2005. *Klockan 10.31 på morgonen i Khao Lak*. Stockholm : Bonnier fakta.

Yousafzai, M. och Lamb, C. 2014. *Jag är Malala : flickan som stod upp för rätten till utbildning och sköts av talibanerna* 2. uppl. Stockholm : Massolit.

Yousafzai, M. och McCormick, P. 2015. *Malala : flickan som stod upp för rätten att gå i skolan och förändrade världen* [Ny utg.]. Stockholm : B. Wahlström.

Bilagor

Intervjufrågor

(Vad innebär inköpsansvar för biografierna?)

Vilka faktorer påverkar vad som köps in under året ?

Är medieplanen styrande över inköp? Har den betydelse på andra sätt ?

Har området sammansättning betydelse för vad som köps in?

Vilka faktorer har påverkat att beståndet ser ut som det gör idag?

Är representation eller mångfald något som diskuteras i relation till inköp ? gallring etc?
vad påverkar att det är så och eller inte?

Vilka är de främsta faktorerna som påverkar hur beståndet ser ut idag, skulle du säga?

Finns det nedskrivna mål eller andra incitament för att arbeta med beståndsutveckling
utifrån ett mångfaldsperspektiv?